

Adam Hibszer

Uniwersytet Śląski, Wydział Nauk o Ziemi, ul. Będzińska 60, 41-200 Sosnowiec; e-mail: adam.hibszer@us.edu.pl;
ORCID: 0000-0002-1416-74-64

Główne kierunki działalności Polskiego Towarzystwa Geograficznego (PTG) w regionie śląsko-zagłębiowskim. W 90. rocznicę utworzenia oddziału PTG w Katowicach

Гибшер А. **Основные направления деятельности Польского географического общества (ПГО) в Силезско-Заглембёвском регионе. К 90-летию создания отдела ПГО в Katowice.** В статье представлены важнейшие – по мнению автора – направления научной, образовательной и организационной деятельности Katowice Branch ПГО. Причиной обсуждения данного вопроса стали два юбилея у Силезского отдела ПГО: май 2019 г. – 90-ая годовщина учреждения отмеченного отделения в Katowice, декабрь 2018 г. – 70-ая годовщина его формального возрождения после II войны. Метод исследования – анализ исходных, архивных материалов (ежегодные отчеты по деятельности Katowice Branch филиала, публикации по его истории, а также научная и научно-популярная деятельность). За долгие годы существования Отделение ПГО в Katowice отличалось всесторонней, многонаправленной деятельностью как регионального, так и общепольского масштаба, а также различными формами вовлечения его членов, направленными на разные группы получателей.

Hibszer A. **Main directions for the activity of Polish Geographical Society (PGS) in the Silesia-Zagłębie region. On the 90th anniversary of creating a PGS Branch in Katowice.** The article presents the most important – according to the author – directions of scientific, educational and organizational involvement of the members of the Katowice Branch of the PGS. An opportunity to look at the forms of activity of the Branch in Upper Silesia and in Zagłębie Dąbrowskie Region are the two jubilees of the Society, falling at the end of the past and the first half of this year. The method used in the study was the analysis of source materials, which included annual reports on the operations of the Katowice Branch and publications on its history as well as the scientific and promotional activity of its members. During the long years of its existence, Katowice Branch of PGS. was characterized by comprehensive, multidirectional activities carried out both on a regional and national scale, and various forms of involvement of its members, addressed to various groups of recipients.

Słowa kluczowe: Polskie Towarzystwo Geograficzne, kierunki działalności, Oddział Katowicki PTG, analiza materiałów źródłowych

Ключевые слова: Польское географическое общество, направления деятельности, отдел ПГО Katowice, анализ исходных материалов

Key words: Polish Geographical Society, directions for the activity, Katowice PGS Branch, analysis of source materials

Zarys treści

W artykule omówiono najważniejsze – zdaniem autora – kierunki zaangażowania naukowego, edukacyjnego i organizacyjnego Oddziału Katowickiego PTG. Okazją do przyjrzenia się formom działalności

Oddziału na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim są dwa jubileusze Towarzystwa, przypadające pod koniec minionego i w pierwszym półroczu bieżącego roku. Metodą zastosowaną w badaniach była analiza materiałów źródłowych, którymi były roczne sprawozdania z działalności Oddziału Katowickiego

oraz publikacje dotyczące jego dziejów oraz aktywności naukowej i popularyzatorskiej członków. W ciągu długich lat istnienia Oddział Katowicki PTG cechował się wszechstronną, wielokierunkową działalnością prowadzoną zarówno w skali regionalnej, jak też ogólnopolskiej, oraz różnorodnymi formami zaangażowania jego członków, skierowanymi do różnych grup odbiorców.

Wstęp

W maju 2019 r. przypada 90. rocznica powołania Oddziału Śląskiego Polskiego Towarzystwa Geograficznego z siedzibą w Katowicach. W grudniu 2018 r. minęło 70 lat od czasu formalnego odrodzenia się tego Oddziału po wojnie, a faktycznie założenia go od nowa. Obie te rocznice były okazją nie tylko do świętowania ważnych dla geografów jubileuszy, ale przede wszystkim do spojrzenia na dorobek PTG w regionie śląsko-zagłębiowskim. Regionalne świętowanie jubileuszy Towarzystwa w Oddziale Katowickim, nałożyło się na obchody ogólnopolskie, gdyż z okazji setnej rocznicy utworzenia Polskiego Towarzystwa Geograficznego rok 2018 został ogłoszony przez Komitet Nauk Geograficznych PAN Rokiem Polskiej Geografii, i uroczystość celebrowany w wielu miejscach Polski, pod narodowym patronatem Prezydenta Rzeczypospolitej. Warto również nadmienić, iż rok 2018 był też rokiem 45-lecia geografii w Uniwersytecie Śląskim, gdyż w 1973 r. w Instytucie Biologii w Katowicach powołano Samodzielny Zakład Geografii – jednostkę, z której po roku zrodził się Instytut Geografii na Wydziale Nauk o Ziemi UŚ w Sosnowcu.

Celem artykułu jest ukazanie głównych kierunków i form działalności Polskiego Towarzystwa Geograficznego na tle instytucjonalnego rozwoju geografii na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim.

Źródła materiałów i metoda badań

Podstawową metodą zastosowaną w badaniach była analiza materiałów źródłowych: dokumentów zastanych, którymi są roczne sprawozdania z działalności Oddziału Katowickiego, a tak-

że publikacje (przywołane w zestawie literatury) dotyczące jego dziejów oraz aktywności naukowej i popularyzatorskiej jego członków. Wybrane do analizy opracowania, dostarczające niezbędnych danych, w metodologii badań jakościowych określa się jako „źródła wtórne”, powstałe w innym miejscu i czasie niż opisywane oraz interpretowane wydarzenia (ŚWIDEREK, 2013). Są one także „dokumentami publicznymi”, dlatego że można uzyskać do nich wgląd dzięki upowszechnieniu ich w formie książek i artykułów w czasopiśmie lub w internecie (RAPLEY, 2013). Zastosowanej metodzie, czyli analizie dokumentów zastanych, towarzyszy przeświadczenie o rzetelności metodologicznej prowadzonych eksploracji i zbierania danych.

Karty z dziejów Oddziału PTG na tle instytucjonalnego rozwoju geografii w regionie śląsko-zagłębiowskim

Historia organizacji społeczno-naukowej polskich geografów w ośrodku katowickim ma swój początek tuż po podziale Górnego Śląska w wyniku plebiscytu i przyłączeniu w 1922 r. do Polski jego części, z której utworzono autonomiczne województwo śląskie ze stolicą w Katowicach. W 1924 r. na Śląsk (zwany później Górnym) przybył dr Waław Olszewicz – brat prof. Bolesława Olszewicza, jednego z „ojców założycieli” Polskiego Towarzystwa Geograficznego. Został zatrudniony w polsko-francuskim Banque de Silesia w Katowicach, a po roku objął stanowisko prokurenta Zjednoczonych Hut „Królewska” i „Laura”. W. Olszewicz – absolwent ekonomii uniwersytetu w Brukseli, doktor nauk politycznych i administracji, mocno zaangażował się w działalność różnych organizacji na Śląsku m. in. w 1926 r. uczestniczył w zakładaniu Koła Ekonomicznego w Katowicach (został jego sekretarzem), był też wiceprezesem Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku (wspólnie z ks. dr. Emilem Szramkiem wydawał roczniki Towarzystwa), publikował artykuły z zakresu historii górnictwa i hutnictwa w „Zaraniu Śląskim”, współpracował z Instytutem Śląskim. Jak ważną

postać był dr W. Olszewicz świadczy m.in. fakt, iż w 2015 r. był jednym z kandydatów w plebiscycie na Katowiczanina 150-lecia. Wokół osoby dr. W. Olszewicza skupiła się aktywna grupa polskich geografów, którzy podjęli współpracę z nauczycielami należącymi do Zrzeszenia Polskich Nauczycieli Geografii, powstałego w 1922 roku (HIBSZER, 2018).

6 maja 1929 r., na wniosek wspomnianej grupy, Zarząd Polskiego Towarzystwa Geograficznego w Warszawie podjął decyzję o utworzeniu Oddziału Śląskiego z siedzibą w Katowicach. Był to trzeci oddział terenowy PTG po Krakowskim, który powstał w 1922 r. i Łódzkim, założonym w 1929 r. (JACKOWSKI, SOŁJAN, 2018). W skład wybranego wówczas zarządu wchodził: Wacław Olszewicz (przewodniczący), Stanisław Warcholik (wiceprzewodniczący), Tadeusz Betleja (sekretarz), Cecylia Butrymówna (skarbnik) oraz Ludwik Ręgorowicz, Helena Chęcińska i Kazimierz Małecki. W pierwszym roku istnienia Oddział liczył 60 osób. Naukowe posiedzenia i popularno-naukowe odczyty organizowano wspólnie z innymi śląskimi towarzystwami naukowymi: Towarzystwem Historycznym, Kołem Ekonomistów Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych, Towarzystwem Nauk na Śląsku. Prelegentami były znaczące postaci ówczesnego życia gospodarczego i politycznego, np. Józef Kiedroń (w latach 1926–1932 dyrektor Górnośląskich Zjednoczonych Hut Królewska i Laura), Ludwik Ręgorowicz (naczelnik Wydziału Oświecenia Publicznego w Śląskim Urzędzie Wojewódzkim), Jerzy Loth (sekretarz generalny PTG, wykładowca Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie i późniejszy jej rektor), geografowie krakowscy: Jerzy Smoleński, Wiktor Ormicki, Stanisława Niemcówna, geolog Waleri Goetel, oraz wspomniani członkowie zarządu PTG: W. Olszewicz, T. Betleja i K. Małecki. W następnych latach działalność Oddziału osłabła, głównie z powodu równoczesnej przynależności jego członków do organizacji zawodowej, jaką było Zrzeszenie Polskich Nauczycieli Geografii, a liczba członków stopniowo malała, dochodząc za prezesury Zofii Buczkówny w roku 1933 do 15 osób. W następnym roku sprawozdawczym Oddział Śląski na własną prośbę został zlikwidowany przez Zarząd Główny, a je-

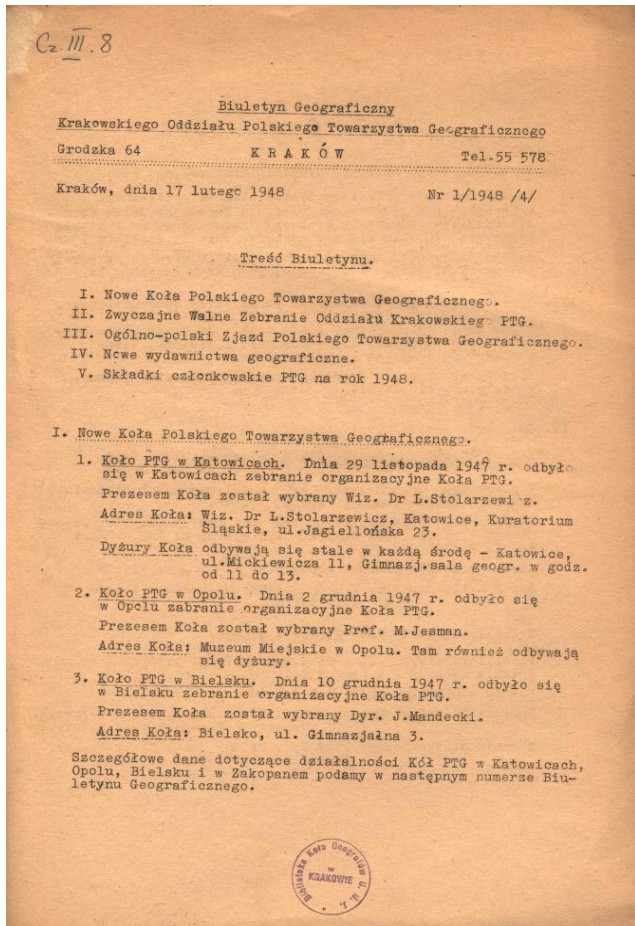
go członkowie przenieśli się do Oddziału Krakowskiego.

W kolejnych latach geografowie śląscy znaleźli oparcie i pomoc w Instytucie Śląskim (IŚ) – społecznej placówce naukowo-badawczej działającej od maja 1934 r. w Katowicach (*Sprawozdanie Dyrekcji...*, 1939). Wicedyrektorem IŚ i kierownikiem działu geograficznego był tam od 1936 r. dr Antoni Wrzosek, późniejszy rektor Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu oraz profesor i kierownik Katedry Geografii Ekonomicznej Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Po drugiej wojnie światowej, w 1946 r. w Katowicach powstała Wyższa Szkoła Pedagogiczna, ale już po roku została przeniesiona do Łodzi. Reaktywowano ją w 1950 r., a w roku 1962 uruchomiono filię Uniwersytetu Jagiellońskiego, jednak na żadnej z nich nie kształcono geografów (HIBSZER, 2018).

Rozwój geografii w regionie ponownie był związany z Instytutem Śląskim, w którym działem geograficznym kierował dr A. Wrzosek. Z jego inicjatywy, w grudniu 1945 r. powstała Komisja Fizjograficzna Instytutu, skupiająca grono geografów – pracowników naukowych i nauczycieli geografii. Należeli do niej: Helena Chęcińska, Bonifacy Gajdzik, Zdzisław Dydo, Wacław Kaczorowski, Bogdan Krzemieński, Marian Mielecki, Helena Morejko, Adam Sochacki, Maria Bytnar-Suboczowa i Antoni Wrzosek. Działalność Komisji polegała na organizacji zebrań, w trakcie których referowano i dyskutowano prace naukowe i zagadnienia dydaktyczne. Wśród osób z tego zespołu, współpracujących z nauczycielami – byłyimi członkami Zrzeszenia Polskich Nauczycieli Geografii, pojawiła się myśl odrodzenia Oddziału PTG w Katowicach. We wrześniu 1947 roku z inicjatywy Antoniego Wrzoska i Marii Suboczowej przy Oddziale Krakowskim PTG powołano koło terenowe z siedzibą w Katowicach. W pierwszym zebraniu organizacyjnym w dniu 29 listopada 1947 r. uczestniczyło 65 osób. Obecni byli m.in. delegaci Oddziału Krakowskiego – przewodniczący prof. Józef Szaflarski oraz sekretarz Władysław Milata. Wybrano wówczas Zarząd Koła z dr. Leonem Stolarzewiczem jako przewodniczącym. Powołano trzy Sekcje (Wydziały): Spraw Naukowych, Geografii Szkolnej oraz Popularyzacji Wiedzy Geograficznej.

O utworzeniu Koła PTG w Katowicach doniósł „Biuletyn Geograficzny Krakowskiego Oddziału PTG” nr 1, z dnia 17 lutego 1948 r., redagowany przez Stanisława Leszczyckiego i Władysława Milatę (rys. 1).

Rys. 1. Biuletyn Geograficzny (nr 1/1948/4) Krakowskiego Oddziału PTG z dnia 17 lutego 1948 r. informujący o powołaniu Koła PTG w Katowicach (źródło: Biblioteka IG UJ)

Рис. 1. Географический бюллетень (№ 1/1948/4) Краковского отделения ПГО от 17 февраля 1948 года, в котором сообщается об учреждении Круга ПГО в Катовице (источник: Библиотека IG UJ)

Fig. 1. Geographic Bulletin (No. 1/1948/4) of the Krakow Branch of the PTG of 17 February 1948 informing about the establishment of the PGS Circle in Katowice (source: The Library of IG UJ)

Oparciem dla Koła w Katowicach był nadal Instytut Śląski, który dał geografom lokal, a przede wszystkim możliwość korzystania z biblioteki i zbiorów kartograficznych. Prężnie działające Koło, zwłaszcza sekcja geografii szkolnej i sekcja popularyzacji geografii, pozyskały nowych członków głównie wśród nauczycieli, dla których

organizowano konferencje metodyczne i odczyty, zapoznając ich z najnowszymi polskimi i zagranicznymi wydawnictwami geograficznymi. W uznaniu aktywnej pracy i powiększającej się liczby członków w dniu 13 grudnia 1948 r., decyzją Zarządu Głównego, Koło Katowickie przekształcono w samodzielny Oddział PTG.

W latach 50. XX w. w Oddziale Katowickim powstały pierwsze struktury lokalne – koła terenowe. Pod opieką Oddziału było sześć kół PTG: z siedzibą w Rybniku (przewodnicząca Łucja Mazurkiewicz-Hercowa), Chorzowie (W. Nowakowska), Mysłowicach (Janusz Krzysztof), Opolu (Mieczysław Jeśman), Sosnowcu (Adam Sochacki) i Zabrze (Helena Zarębska). Skupiały one grupy nauczycieli, którzy mieli utrudniony kontakt z zarządem z powodu mieszkania w miejscowościach odległych od siedziby Oddziału, mieszczącej się w Katowicach. Jednak z biegiem lat zmniejszała się ich aktywność i liczba członków, co doprowadziło do stopniowego zaniku kół terenowych pod koniec lat 60. XX w.

W 1956 r. w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Katowicach powołano Katedrę Geografii Ekonomicznej, której kierownikiem został prof. Józef Szaflarski – rektor tej uczelni w latach 1958–1965, a po likwidacji katedr w latach 1969–1973 – kierownik Zakładu Geografii Ekonomicznej (<https://www.ue.katowice.pl/uczelnia/o-uczelnii/poczet-rektorow/jozef-szaflarski.html>). Pracownicy WSE (m.in. prof. Stanisław Dziadek, prof. Alfred Hornig, prof. Aleksandra Dominik) zasilali skład osobowy Oddziału Katowickiego.

Nowy etap działalności Polskiego Towarzystwa Geograficznego w regionie śląsko-zagłębiowskim był związany z utworzeniem w Uniwersytecie Śląskim Wydziału Nauk o Ziemi. 16 sierpnia 1973 r. w Instytucie Biologii w Katowicach powołano Samodzielny Zakład Geografii – załączek śląskiego akademickiego ośrodka geograficznego. Współorganizatorami Zakładu byli: prof. dr hab. Adam Malicki, prof. dr hab. Józef Szaflarski i doc. dr hab. Jan Trembaczowski. W roku 1974, w chwili utworzenia Wydziału Nauk o Ziemi, dyrektorem nowopowstałego Instytutu Geografii został prof. dr hab. Józef Szaflarski, a zastępcą dyrektora – doc. dr hab. Jan Trembaczowski. W roku 1975 funkcję dyrektora Instytutu objął docent Jan Trembaczowski

i pełnił ją do roku 1981. Równocześnie J. Trembaczowski został kierownikiem Zakładu Geografii Fizycznej, sprawując tę funkcję do 1983 r., kiedy to w ramach reorganizacji Wydziału zlikwidowano Instytuty, a Wydział przyjął jednolitą katedralną strukturę organizacyjną. Zakłady uzyskały wówczas status katedr. Zakład Geografii Fizycznej zamieniono na Katedrę Geografii Fizycznej z prof. dr hab. Janem Trembaczowskim, pełniącym funkcję kierowniczą do czasu przejścia na emeryturę w 1992 r. (JANKOWSKI, 1999). Następcą w kierowaniu Katedrą został prof. dr hab. Andrzej T. Jankowski – późniejszy dziekan, prorektor UŚ oraz przewodniczący Polskiego Towarzystwa Geograficznego, wybitna i zasłużona postać PTG.

W 1979 r., za prezesury Jerzego Budka, przy Wydziale Nauk o Ziemi UŚ w Sosnowcu utworzono Koło terenowe PTG. Jego pierwszym przewodniczącym został dyrektor Instytutu Geografii prof. Jan Trembaczowski. Obszerne pomieszczenia Wydziału, ale przede wszystkim obecność w PTG kadry Instytutu Geografii stworzyły nowe, korzystne warunki dla rozwoju Polskiego Towarzystwa Geograficznego w regionie. Nowe uwarunkowania zostały w pełni wykorzystane dla realizacji celów Towarzystwa, a ich konsekwencją było rozwiązanie sosnowieckiego Koła PTG 28 czerwca 1991 r. na walnym zebraniu Oddziału, kiedy okazało się, że stan osobowy Koła oraz Oddziału Katowickiego w znacznej mierze pokrywały się (HIBSZER, 2008).

W latach 90. XX w. w Oddziale została odtworzona sekcja nauczycielska skupiona wokół dydaktyków z Pracowni Dydaktyki Geografii na WNoZ UŚ. Zaś 7 czerwca 2002 r. zawiązała się nowa sekcja naukowa – Klub Krasu i Speleologii, skupiająca badaczy obszarów krasowych oraz eksploatorów jaskiń. Niestety jej ambitne plany zostały zaniechane wraz z przedwczesną śmiercią w 2005 r. pomysłodawcy i przewodniczącego – prof. Mariana Puliny.

Oddział Katowicki kilkakrotnie zmieniał swoją siedzibę. Pierwszą (w latach 1948–1950) było pomieszczenie w tzw. Willi Kramstów przy ul. Warszawskiej 37 w Katowicach. W dniu 4 lipca 1950 r. Oddział PTG otrzymał od Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego pokój z przeznaczeniem na biuro, natomiast odczyty odbywały

się w sali Liceum Pedagogicznego. W styczniu 1951 r. siedzibą zostało pomieszczenie przy ul. Szkolnej 9 w Katowicach (obecnie budynek Instytutu Chemii UŚ). Stale wzrastająca liczba członków i słuchaczy odczytów zmusiła Zarząd do poszukiwania większych pomieszczeń: i tak w roku 1953 otrzymano lokal w Hotelu Związku Nauczycielstwa Polskiego w Katowicach. Kolejna zmiana siedziby nastąpiła w roku 1956. Towarzystwo otrzymało dwupokojowy lokal przy Rynku 11 w Katowicach. Oddział pozostał tam do 1982 r., kiedy siedzibę Towarzystwa przeniesiono do budynku WNoZ Uniwersytetu Śląskiego w Sosnowcu (HIBSZER, 2010). Dla uszanowania ponad 30 lat historii Oddziału postanowiono zachować dotychczasową nazwę – od 1982 r. jest to zatem Oddział Katowicki PTG z siedzibą w Sosnowcu. W 2015 r. decyzją władz rektorskich UŚ Oddział otrzymał bezpłatnie w bezterminowe użytkowanie dawny gabinet prof. Andrzeja T. Jankowskiego na VI piętrze wieżowca WNoZ UŚ w Sosnowcu.

Kierunki i formy działalności Oddziału Katowickiego PTG

Aktywność Oddziału Katowickiego PTG przejawiała się w działalności jego członków w sferze **naukowej** (w tym wydawniczej), oraz **edukacyjnej** ściśle powiązanej z **popularyzacją wiedzy geograficznej**. Działalność ta była z jednej strony uwarunkowana zapisami Statutu PTG, z drugiej zaś odzwierciedleniem możliwości organizacyjnych i finansowych oraz zainteresowań jego członków, a także w dużej mierze przejawem aktywności i zaangażowania kolejnych zarządów Oddziału i kierujących nimi prezesów. Warto wspomnieć, że funkcję przewodniczącego Oddziału Katowickiego pełniło czternaście osób (rys. 2). Geografowie, ekonomiści, urbaniści, geolodzy, etnografowie i krajoznawcy skupieni w Oddziale podejmowali wyzwania związane z aktualnymi potrzebami społecznymi, prowadzili badania oraz przygotowywali opracowania dotyczące zagadnień środowiskowych i społeczno-gospodarczych regionu śląsko-zagłębiowskiego (HORNIG, 1953, SUBOCZOWA, 1968; HIBSZER, 2008, 2018). Stąd różne formy działalności, które

zmieniały się w kolejnych latach funkcjonowania Oddziału. Niezmiennie były spotkania dyskusyjne o charakterze naukowym oraz wykłady/prelekcje służące promocji nauk geograficznych.

Działalność naukowa i wydawnicza

Działalność naukowa w pierwszym okresie istnienia Oddziału była związana z Instytutem Śląskim, z którego wywodzili się członkowie założy-

Rys. 2. Przewodniczący Oddziału Śląskiego i Katowickiego PTG (źródło: opracowanie własne)

Рис. 2. Председатели Силезского и Katowickого отделения ПГО (источник: собственная работа)

Fig. 2. Chairmans of the Silesian and Katowice Branch of the PGS (source: own elaboration)

ciele, zaś w latach późniejszych okresu powojennego – z zaangażowaniem w prace sekcji lub komisji problemowych jego członków – pracowników naukowych Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Katowicach, Politechniki Śląskiej, Instytutu Podstaw Inżynierii Środowiska PAN w Zabrze, Instytutu Ekologii Terenów Uprzemysłowionych w Katowicach, a od lat 70. XX w., czyli już ponad połowy okresu istnienia Oddziału, przede wszystkim pracowników Wydziału Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego w Sosnowcu. Polegała ona na organizacji naukowych dyskusji, seminariów i konferencji oraz przygotowywaniu do druku publikacji naukowych lub popularno-naukowych, niestety nie zawsze z afiliacją Oddziału PTG.

Związek geografów z Instytutem Śląskim, który poświęcał dużo uwagi naukom przyrodniczym, w tym również geograficznym, przed wojną skutkowało opublikowaniem następujących prac: „*Śląsk jako region geograficzny*” – Wiktora Nechaya (1935), „*Stan i potrzeby geografii na Śląsku*” – Antoniego Wrzoska (1936), „*Stan i po-*

trzeby kartografii na Śląsku” – Bolesława Olszewicza (1936), „*Krajobraz Śląska polskiego*” – Władysława Marchacza (1936a), „*Znaczenie ruchu uzdrowiskowo-turystycznego na Śląsku*” – Stanisława Leszczyckiego (1937) oraz „*Turystyczno-krajoznawczy przewodnik po województwie śląskim*” – Stanisława Berezowskiego (1937). Ponadto ukazało się pięć map Śląska oraz kilka drobnych notatek i rozprawek.

Odrodzone po drugiej wojnie światowej Koło PTG w Katowicach, w 1947 r. rozpoczęło swoją działalność w Sekcji Naukowej, kierowanej przez Wacława Kaczorowskiego, od opracowania konceptu i planu badań do monografii gospodarczej Górnego Śląska oraz mapy sieci szkół na Górnym Śląsku z uwzględnieniem struktury gospodarczej regionu, z przeznaczeniem dla wojewódzkiego wydziału oświaty (SUBOCZOWA, 1968). W 1949 r. ukazała się książka pt. „*Śląsk – obraz geograficzno-gospodarczy*” – ostatnia przygotowana przez M. Suboczową i A. Wrzoska w Instytucie Śląskim przed jego likwidacją. W tym samym 1949 r. Oddział przystąpił do zespołowego

opracowania monografii powiatu opolskiego, którą ukończono z końcem 1951 r. Integralną częścią działalności naukowej Oddziału było organizowanie kilka razy w roku naukowych posiedzeń oraz wycieczek, z których relacje zostały opublikowane w „*Geografii w Szkole*” oraz „*Zabytkach Przyrody Nieożywionej*” (HORNIG, 1953; *Sprawozdanie z działalności...*, 1953). Wypada nadmienić, że pierwsza praca z wyłączną afiliacją Oddziału pt. „*Górny Śląsk. Prace i Materiały Geograficzne*” pod red. A. Wrzoska ukazała się w roku 1955. Wydawcą było PTG Oddział w Stalimogrodzie (!).

Wydziałem Spraw Naukowych w Oddziale kierowali kolejno: Waclaw Kaczorowski, dr Józef Kokot, mgr Maria Suboczowa, prof. Józef Szafarski, doc. Marek Gregorczyk i prof. Stanisław Dziadek.

Utworzenie w połowie lat 70. XX w. geograficznego ośrodka naukowego na UŚ sprawiło, iż działalność naukowa Oddziału PTG została faktycznie przejęta przez pracowników Wydziału Nauk o Ziemi. Odtąd polegała ona głównie na współorganizacji konferencji, przygotowywaniu

referatów oraz redakcji materiałów konferencyjnych, a także pracy członków Oddziału w ogólnopolskich komisjach problemowych PTG.

Oddział Katowicki PTG opublikował różnorodne materiały z okazji zjazdów i konferencji naukowych, najczęściej wspólnie z innymi instytucjami i z komisjami problemowymi PTG. Były to m.in. następujące opracowania: TREMBACZOWSKI (1987), RZĘTAŁA, SZCZYPEK (1998), JANKOWSKI, MYGA-PIĄTEK, OSTAFICZUK (2000), MYGA-PIĄTEK (2001, 2003, 2004), HIBSZER (2003), SZCZYPEK, RZĘTAŁA (2003), JANKOWSKI, RZĘTAŁA (2004, 2005), MYGA-PIĄTEK, CAPUTA (2004), HIBSZER, PARTYKA (2005a, b), DULIAS, HIBSZER (2008), KONOPACKI, SKRZYŃSKA (2008), JANKOWSKI, ABSALON, MACHOWSKI, RUMAN (2009), HIBSZER, SZKURŁAT (2018) (rys. 3). Z afiliacją Oddziału Katowickiego opublikowano także indywidualne prace członków Oddziału (np. MALETA, 2003; KŁYS, 2004) oraz opracowania jubileuszowe, dedykowane osobom zasłużonym dla PTG (np. DWUCET, SZCZYPEK, 1995; SZCZYPEK, RZĘTAŁA, 2003; ABSALON, HIBSZER, 2008).

Rys. 3. Okładki wybranych publikacji wydanych z afiliacją Oddziału Katowickiego PTG
 Рис. 3. Обложки отдельных публикаций, изданных при участии Катовицкого отделения ПГО
 Fig. 3. Covers of selected publications issued with the affiliation of the Katowice Branch of the PGS

W latach 1982–1990 PTG i UŚ wydawały ogólnopolskie czasopismo „*Fotointerpretacja w geografii*”, a sekretarzem komitetu redakcyjnego był prof. Andrzej T. Jankowski.

Działalność naukowa członków Oddziału odbywała się w ogólnopolskich komisjach lub sekcjach problemowych PTG: Komisji Dydaktyki Geografii, Komisji Fotointerpretacji, Komisji Geomorfologicznej, Komisji Hydrograficznej, Komisji Krajobrazu Kulturowego, Komisji Osadnictwa i Ludności, Komisji Rolnictwa, Klubie Polarnym oraz przygotowywali i wygłaszali referaty na zjazdach oraz konferencjach PTG. Posiedzenia komisji oraz organizowane przez nie seminaria i zebrania naukowe niejednokrotnie odbywały się w siedzibie Oddziału w Sosnowcu. Spośród wyżej wymienionych na uwagę zasługuje Komisja Hydrograficzna, której pracami przez wiele lat kierował prof. Andrzej T. Jankowski. W Sosnowcu odbyły się m.in. Ogólnopolska Konferencja Hydrograficzna „*Przeobrażenia stosunków wodnych na obszarach silnej antropopresji*” (1991) oraz dwie konferencje limnologiczne: „*Jeziora i sztuczne zbiorniki wodne – funkcjonowanie, rewitalizacja i ochrona*” (2004) i „*Jeziora i sztuczne zbiorniki wodne – procesy przyrodnicze oraz znaczenie społeczno-gospodarcze*” (2005), zorganizowane wspólnie z Polskim Towarzystwem Limnologicznym.

14 marca 2002 r. na WNoZ UŚ odbyło się zebranie programowe odrodzonej Komisji Edukacji Geograficznej PTG, a jej wiceprzewodniczącym został dr Adam Hibszer. Dwie doroczne konferencje naukowe tej komisji, organizowane we współpracy z Oddziałem Katowickim, odbyły się w Sosnowcu: „*Technologie informacyjno-komunikacyjne w kształceniu geograficznym. Koncepcje e-podręcznika z geografii*” (27–28 listopada 2014 r.) oraz „*Nauczyciel geografii wobec wyzwań reformowanej szkoły*” (24–25 listopada 2017 r.).

W Sosnowcu miało także miejsce zebranie założycielskie Komisji Krajobrazu Kulturowego (KKK) – 10 maja 2002 r. Siedziba zarządu Komisji mieści się na WNoZ UŚ, a Oddział Katowicki współpracuje z Komisją, wspomagając jej działalność organizacyjną i wydawniczą m. in. poprzez współorganizację dorocznych konferencji i wspólne publikacje. Współpraca Oddziału z KKK obejmuje także wsparcie organizacyjne przy wydawaniu od 2002 r. Prac Komisji Kraj-

obrazu Kulturowego, których redaktorem naczelną jest wieloletnia przewodnicząca Komisji i członkini Oddziału Katowickiego – prof. Urszula Myga-Piątek.

Z inicjatywy członków Oddziału przez wiele lat w Filii UŚ w Cieszynie odbywały się ogólnopolskie warsztaty z geografii społeczno-ekonomicznej, organizowane przez prof. Jerzego Runge z zespołem pracowników Katedry Geografii Ekonomicznej. Członkowie Oddziału aktywnie uczestniczą w inicjatywach wydawniczych związanych z tą działalnością, przygotowując pokonferencyjną serię wydawniczą „*Stare i nowe*” *problemy badawcze w geografii społeczno-ekonomicznej*” (SITEK, 2010–2018). Od trzech lat wspomniane warsztaty odbywają się na WNoZ UŚ w Sosnowcu.

Działalność edukacyjna i popularyzatorska

Współpraca ze środowiskiem szkolnym stanowiła jeden z głównych kierunków działalności Oddziału Katowickiego PTG przez wszystkie lata jego istnienia.

W okresie międzywojennym przejawem współpracy geografów śląskich z nauczycielami była prezentacja referatów podczas Ogólnopolskiego Zjazdu Zrzeszenia Polskich Nauczycieli Geografii, zorganizowanego w Katowicach w dniach 21–25 maja 1936 r. Wygłoszono wówczas kilka referatów o tematyce regionalnej – śląskiej: Władysław MARCHACZ (1936b) przedstawił analizę śląskiego krajobrazu przemysłowego, J. ZAMIĘCKI (1936) omawiał zagadnienia gospodarcze, Edward PASSENDORFER (1936) zajął się dydaktyką geografii w wykładzie pt. „*Jak uczyćmy na Śląsku o Śląsku*”. Ożywienie działalności polskich geografów na Górnym Śląsku w tym okresie znalazło także oddźwięk we wzmożeniu pracy społeczno-popularyzatorskiej przez zakładanie kół krajoznawczych młodzieży szkolnej.

Po wojnie Sekcja Geografii Szkolnej Oddziału Katowickiego z licznym gronem członków, głównie nauczycieli, cechowała się dużą aktywnością. Jej pracami kierowali Marian Mielecki, Gertruda Niemiec, Franciszek Kustroń, Helena Wygaś i Bernard Jokiel. Działalność ta polegała na po-

pularyzacji wiedzy geograficznej poprzez odczyty, filmy i wycieczki. Liczba wygłoszonych odczytów wahała się od 4 do 20 w ciągu roku. Podstawową formą pracy Sekcji Geografii Szkolnej były seminaria metodyczne oraz kursy wakacyjne dla nauczycieli. Sekcja ta przez długie lata współpracowała z Wojewódzkim Ośrodkiem Doskonalenia Kadr Oświatowych w zakresie doskonalenia nauczycieli. W ramach pracy Sekcji dla nauczycieli organizowano także wycieczki. W latach 70. i na początku lat 80. XX w. Sekcja współpracowała z Instytutem Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych (IKNiBO) w zakresie pomocy w opracowaniu programów nauczania geografii. Sekcja Geografii Szkolnej zorganizowała szereg imprez dla nauczycieli o zasięgu regionalnym i krajowym, m.in. kurs dla nauczycieli geografii z województw katowickiego i opolskiego (1960), ogólnopolskie kursy wakacyjne dla nauczycieli geografii (1964, 1976, 1977, 1983). Jej działalność nieco osłabła na przełomie lat 80. i 90. XX w., co prawdopodobnie wynikało ze zmian społeczno-politycznych w na-

szym kraju oraz zmian organizacyjnych w systemie kształcenia nauczycieli.

Odrodzenie sekcji nauczycielskiej miało miejsce 1993 r. z inicjatywy pracowników Zakładu Dydaktyki Geografii UŚ: Marii Z. Pulinowej i Adama Hibsza. Jako Sekcja Edukacji Geograficznej PTG zaczęła organizować coroczne marcowe konferencje dla nauczycieli pod nazwą Sosnowieckie Forum Dyskusyjne Nauczycieli Geografii (później także Przyrody) – spotkania nauczycieli z wydawcami i autorami podręczników szkolnych, służące także prezentacji i dyskusji aktualnych problemów z zakresu geografii szkolnej (rys. 4). Członkowie sekcji (Maria Z. Pulinowa i Adam Hibszer) brali udział w pracach Komisji Edukacji Geograficznej przy Zarządzie Głównym PTG nad kolejnymi reformami szkolnymi, m.in. współtworząc ministerialne podstawy programowe dla przedmiotów geografia oraz przyroda. Uczestniczący w spotkaniach nauczyciele wymieniali się doświadczeniami w nauczaniu przyrody oraz geografii w reformującej się polskiej szkole.

WYDZIAŁ NAUK O ZIEMI UŚ
w Sosnowcu
<http://www.wnoz.us.edu.pl/>

KOMISJA EDUKACJI GEOGRAFICZNEJ
PTG
<http://kegptg.geo.uni.lodz.pl/>

Polskie Towarzystwo Geograficzne
Oddział Katowicki
<http://ptg.wnoz.us.edu.pl/>

SOSNOWIECKIE FORUM DYSKUSYJNE NAUCZYCIELI GEOGRAFII

Konferencja dla nauczycieli geografii i przyrody oraz autorów nowych podręczników do reformowanej szkoły

"Koncepcja podstawy programowej z geografii w reformowanej szkole. Nowe wyzwania przed nauczycielami"

25 marca 2017 r. (sobota) od godz. 10.30

PROGRAM:
10.30-10.45: Powitanie – dziekan WNoZ UŚ, przedstawiciel Kuratorium Oświaty w Katowicach
10.45-11.00: Relacja z działań Komisji Edukacji Geograficznej PTG, dotyczących włączenia się geografów w prace nad podstawą programową z geografii – dr hab. Adam Hibszer
11.00-12.30: Koncepcja podstawy programowej z geografii do szkoły podstawowej oraz wstępna koncepcja podstawy do liceum ogólnokształcącego – prof. **Udr. dr hab. Elżbieta Szkurat** z zespołem ekspertów
12.30-13.30: Dyskusja
13.30-14.15: Nowe spojrzenie na krajobraz Polski – wyzwanie dla nauczycieli geografii – prof. **UŚ dr hab. Urszula Myga-Piątek**

MIEJSCE OBRAD:
Aula WNoZ UŚ
ul. Będzińska 60, 41-200 Sosnowiec

Szczegóły: <http://ptg.wnoz.us.edu.pl/>

SOSNOWIECKIE FORUM NAUCZYCIELI GEOGRAFII I PRZYRODY

"Praca z uczniem zdolnym – konkursy i olimpiady z geografii"

16 marca 2018 r. (piątek) od godz. 10.00
Wydział Nauk o Ziemi UŚ, Sosnowiec ul. Będzińska 60

W PROGRAMIE:

dr Tomasz Rachwał (UP, Kraków): "Kształtowanie umiejętności analizy relacji między elementami przestrzeni geograficznej w edukacji szkolnej na przykładzie związku między warunkami przyrodniczymi i czynnikami pozapryrodniczymi z rozwojem energetyki" – wykład gościnny

mgr Alojzy Zimończyk (RODNIIP "WOM" Rybnik): "Konkurs geograficzny (kuratorski) dla uczniów dotychczasowych gimnazjów - wnioski po zakończeniu tegorocznej edycji"

dr hab. Adam Hibszer (WNoZ UŚ), mgr Elżbieta Markowiak (KO OG): "Olimpiada Geograficzna - wnioski i propozycje"

dr hab. Adam Hibszer (WNoZ UŚ): "Olimpiada Wiedzy o Górnym Śląsku - wyzwania dla ucznia i nauczyciela"

50 lat
Wydział Nauk o Ziemi
UNIWERSYTET ŚLĄSKI
<http://www.wnoz.us.edu.pl/>

1918 **2018**
ODDZIAŁ KATOWICKI
<http://ptg.wnoz.us.edu.pl/>

1918
KOMISJA EDUKACJI GEOGRAFICZNEJ
<http://kegptg.geo.uni.lodz.pl/>

Udział w Forum jest bezpłatny i nie wymaga rejestracji

Rys. 4. Programy Sosnowieckiego Forum Nauczycieli Geografii – przykład działalności edukacyjnej Oddziału Katowickiego PTG

Рис. 4. Программы Сосновецкого форума учителей географии – пример образовательной деятельности Катовицкого отделения ПГО

Fig. 4. Programs of the Sosnowiec Forum of Geography Teachers - an example of educational activity of the Katowice Branch of the PGS

Tradycyjną formą pracy sekcji nauczycielskiej były warsztaty dydaktyczne. Zajęcia te prowadzili autorzy programów i podręczników szkolnych różnych oficyn edukacyjnych w trakcie Forum w Sosnowcu. Natomiast w okresie wakacyjnym dla nauczycieli organizowane były dydaktyczne warsztaty terenowe w różnych miejscach Polski. Pokłosiem czterech warsztatów, zorganizowanych wspólnie z Oddziałem Częstochowskim PTG na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej: w Ojcowskim Parku Narodowym (2003), Złotym Potoku (2003), Smoleniu (2004) i Olsztynie koło Częstochowy (2004) jest publikacja książkowa pt. „W krainie białych skał. Zadania dydaktyczne i scenariusze zajęć terenowych dla

nauczycieli prowadzących edukację przyrodniczą w Złotym Potoku i Ojcowie” (DOBOSIK, HIBSZER, PARTYKA, 2004).

Kolejną formą działań edukacyjnych i popularyzatorskich Oddziału są *Dni Ziemi* w Sosnowcu. Ich inicjatorką i głównym organizatorem była prof. Maria Z. Pulinowa z grupą sosnowieckich nauczycieli. W trakcie 27 lat działalność ta objęła wiele placówek edukacyjnych Sosnowca: przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjów oraz szkół ponadgimnazjalnych. Oddział Katowicki PTG był od początku jednym ze współorganizatorów tych działań i kontynuuje dzieło zmarłej w 2015 r. pomysłodawczyni (rys. 5).

Rys. 5. Dni Ziemi w Sosnowcu – przykład działań edukacyjnych Oddziału

Рис. 5. Дни Земли в Сосновце – пример образовательной деятельности Отделения

Fig. 5. Days of the Earth in Sosnowiec – an example of educational activities of the Branch

Wzrost zainteresowania działalnością PTG wśród nauczycieli, skutkujący zwiększeniem się liczby członków Oddziału na początku rozpoczętej w 1999 r. reformy oświaty (liczba ta w roku 2003 przekroczyła 280 osób), sprawił, że zarząd Oddziału podjął działania mające na celu odrodzenie kół terenowych. Do pracy w kołach zachęcano głównie nauczycieli, którzy nie musieli przybywać na spotkania do Sosnowca, gdyż prelegenci z odczytami przyjeżdżali do siedzib nowych kół terenowych. Większość z tych kół przetrwała do dzisiaj. W Oddziale Katowickim istnieje

obecnie pięć kół PTG. Są to: Koło Ziemi Cieszyńskiej (powołane w grudniu 2001 r. jako koło w Bielsku-Białej, ale w grudniu 2004 r. jego siedziba została przeniesiona do Golezowa, kierowane jest od początku przez mgr. Henryka Mroza; koło w Gliwicach powołane w październiku 2002 r. z Edwardem Maletą jako przewodniczącym, później mgr Ewą Bryndzą, a od 2016 r. jest kierowane przez mgr. Dariusza Karolczyka); koło w Rybniku powołano w marcu 2003 r.; jego pracami kierował najpierw mgr Alojzy Zimończyk, a obecnie mgr Maria Stacho-

wicz-Polak; koło w Zawierciu powołane w kwietniu 2004 r. i nieustannie prowadzone przez mgr Anetę Foryś; oraz koło w Bytomiu powołane w czerwcu 2005 r. z mgr Justyną Przepadło jako przewodniczącą. Ponadto w latach 2000–2011 działało koło w Lublińcu, a w latach 2002–2011 koło w Tychach. W spotkaniach kół – wykładach, prelekcjach i odczytach – uczestniczą głównie uczniowie wraz ze swoimi nauczycielami. Formami działalności kół terenowych są również warsztaty dydaktyczne dla nauczycieli, wycieczki krajoznawcze oraz konkursy dla uczniów.

Formą łączącą działalność edukacyjną i popularyzatorską PTG z zaangażowaniem naukowym i organizacyjnym jego członków są zjazdy geografów. Przedstawiciele Oddziału Katowickiego nie tylko aktywnie (często także licznie) uczestniczyli w zjazdach PTG, organizowanych przez poszczególne oddziały regionalne Towarzystwa, ale także sami je organizowali. Oddział Katowicki był organizatorem pięciu zjazdów PTG: dwóch ogólnopolskich (w 1987 i 1998) i trzech re-

gionalnych (w 1955, 1969 i 2018), połączonych z dorocznymi statutowymi Walnymi Zgromadzeniami Delegatów PTG.

Regionalny 7. Zjazd PTG na temat Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego odbył się 28–29 maja 1955 r. w Katowicach. Regionalny 20. Zjazd PTG poświęcony *Problematyce geograficznej Rybnickiego Okręgu Węglowego* odbył się w dniach 27–29 czerwca 1969 r. także w Katowicach. Natomiast Ogólnopolski 36. Zjazd PTG zorganizowano w dniach 24–26 września 1987 r. w Sosnowcu pod hasłem „Zadania nauk geograficznych w kształtowaniu środowiska naturalnego” (rys. 6). W zjeździe uczestniczyło 350 osób, w tym 21 gości zagranicznych. Na Wydziale Nauk o Ziemi UŚ w Sosnowcu zorganizowano w dniach 23–26 września 1998 r. 47. Ogólnopolski Zjazd PTG pod hasłem „Geografia w kształtowaniu i ochronie środowiska oraz transformacji gospodarczej regionu górnośląskiego”. W zjeździe wzięło udział 300 osób z kraju i z zagranicy.

Rys. 6. Ogólnopolski 36 Zjazd PTG (Sosnowiec, 24–26 września 1987)

Рис. 6. Всепольский 36 Съезд ПГО (Сосновец, 24–26 сентября 1987 г.)

Fig. 6. Nationwide 36 Congress of the PGS (Sosnowiec, 24–26 September 1987)

Ostatni regionalny Zjazd Geografów pt. „Geografia wobec wyzwań regionalnych i globalnych” odbył się w dniach 28–30 września 2018 r. Zjazd został zorganizowany przez Oddział Katowicki oraz WNoZ UŚ pod patronatem Rektora UŚ prof. Andrzeja Kowalczyka z okazji 100-lecia PTG, 70-lecia Oddziału Katowickiego, 45-lecia geografii

w UŚ. W trzydniowym Zjeździe (wykładach, prelekcjach podróźniczych, debacie metropolitalnej, wernisażu wystawy fotograficznej, walnym zgromadzeniu delegatów, dwu wycieczkach) uczestniczyło około 400 osób z regionu, kraju i z zagranicy (rys. 7).

Rys. 7. Uczestnicy Regionalnego Zjazdu Geografów w Sosnowcu (28–30 września 2018)
 Рис. 7. Участники Регионального географического съезда в Сосновце (28–30 сентября 2018)
 Fig. 7. Participants of the Regional Geographical Congress in Sosnowiec (September 28–30, 2018)

Ważnym zadaniem dla Polskiego Towarzystwa Geograficznego zawsze była popularyzacja nauk geograficznych. Oddział Katowicki przez wszystkie lata swojej działalności oferował różne formy zajęć, które miały służyć temu zadaniu. Do najważniejszych propozycji popularyzujących wiedzę geograficzną należy zaliczyć naukowe odczyty oraz prelekcje z cyklu *Podróże po świecie*. Prelegenci – głównie wykładowcy z WNoZ UŚ – mają okazję podzielenia się wynikami prowadzonych badań oraz zrelacjonowania krajowych i zagranicznych wojaży. Uczestnikami wykładów są głównie nauczyciele, przychodzący na spotkania wraz z uczniami. Bywały lata, kiedy liczba słuchaczy tych wykładów sięgała 2 tys. osób w ciągu roku. Inną formą popularyzacji wiedzy geograficznej były wykłady dla uczniów szkół średnich *Geograficzne spotkania pod globusem* w Sosnowcu lub w kołach terenowych. W ostatnich latach – przy pełnej auli na WNoZ – odbywały się wykłady przygotowywane przez członków Oddziału (Marek Ruman, Anna Runge, Martyna Rzętała, Sławomir Sitek, Józef Soja, Elżbieta Zuzańska-Żyśko) w ramach *Wieczoru z geografiami przed maturą* (rys. 8), oraz warsztaty, pokazy i konkursy z okazji *Dnia Geografa*, organizowane wspólnie z WNoZ UŚ.

Od wielu lat trwa współpraca Oddziału Katowickiego PTG z Komitetem Okręgowym Olimpiady Geograficznej (OG), którego skład osobowy w przeważającej części, stanowią członkowie Oddziału. W pracy Komitetu Okręgowego przez

wiele lat byli zaangażowani m. in.: Jerzy Budek, Ewa Drozd, prof. dr hab. Andrzej T. Jankowski, Bernard Jokiel (sekretarz od 1. do 34. OG), Krystyna Kilka, Romualda Litwin, Anna Rohm, Józef Soja, Helena Wygaś, Krystyna Wyród oraz jako jego przewodniczący: prof. dr hab. Jan Trembaczowski (1975–1998) i prof. dr hab. Tadeusz Szczypek (1999–2003). Obecnie w skład Komitetu wchodzi następujący członkowie Oddziału: dr Marta Chmielewska, Ewa Drozd, dr hab. Renata Dulias, dr Maria Fajer (sekretarz od 35. do 39. OG), Bogusława Grabowska, dr hab. Adam Hibszer (przewodniczący Komitetu Okręgowego od 2003 r.), Mariola Lux, Elżbieta Markowiak (sekretarz od 40. OG), Henryk Mróz oraz Alojzy Zimończyk. Członkowie Oddziału Katowickiego są jurorami zawodów, wygłaszają wykłady dla uczniów i nauczycieli oraz prowadzą warsztaty przygotowujące najlepszych olimpijczyków do zawodów centralnych (rys. 9).

Stosunkowo nową formą pracy Oddziału są konkursy dla uczniów, organizowane zarówno przez koła terenowe (w Bytomiu, Goleszowie, Rybniku i Zawierciu), jak też przez Zarząd Oddziału. Najbardziej znany był wojewódzki konkurs wiedzy dla uczniów gimnazjów *Mieszkam w województwie śląskim*, organizowany w latach 2003–2009. Autorką zadań do wszystkich edycji konkursu była dr Renata Dulias.

Niezwykle atrakcyjną formą popularyzacji wiedzy geograficznej są wycieczki organizowane przez koła terenowe dla nauczycieli niebędących

V WIECZÓR Z GEOGRAFIĄ PRZED MATURĄ

wykłady dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych obejmujące wybrane treści z zakresu rozszerzonego podstawy programowej geografii w szkole ponadgimnazjalnej w nawiązaniu do zadań arkuszy maturalnych

PROGRAM:

15.30 – 17.45 Blok wykładów z geografii fizycznej:
 Dr hab. Martyna Rzętała – Zagadnienia geomorfologiczne
 Dr hab. Marek Ruman – Zagadnienia hydrologiczne
 Dr hab. Zuzanna Bielec-Bąkowska – Zagadnienia klimatologiczne

18.00 – 19.00 mgr Józef Soja (OKE w Jaworznie) – Najczęstsze błędy uczniów na maturze z geografii

19.15 – 21.30 Blok wykładów z geografii społeczno-ekonomicznej:
 Dr hab. Anna Runge – Zagadnienia ludnościowe
 Dr hab. Sławomir Sitek – Zagadnienia gospodarcze
 Dr hab. Elżbieta Zuzańska-Żyśko – Zagadnienia osadnictwa i urbanizacji

TERMIN: 5 kwietnia 2019 r. (piątek), godz. 15.30-21.30
MIEJSCE: aula Wydziału Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego, Sosnowiec, ul. Będzińska 60

WSTĘP WOLNY

Zgłoszenia uczestników indywidualnych nie są konieczne. Grupy (co najmniej 10 osób) prosimy rejestrować mailowo: ptg@wnoz.us.edu.pl do 4.04.2019

Rys. 8. Plakat z programem „Wieczoru z geografią przed maturą” w 2019 r. – przykład działalności popularyzującej wiedzę geograficzną

Рис. 8. Плакат с программой „Вечер с географией до выпуска” в 2019 году – пример мероприятий по популяризации географических знаний

Fig. 8. A poster with the "Evening with geography before graduation" program in 2019 – an example of activities promoting geographic knowledge

Rys. 9. Olimpiada geograficzna – „ukochane dziecko” Polskiego Towarzystwa Geograficznego
 Рис. 9. Географическая олимпиада – „любимый ребенок” Польского географического общества

Fig. 9. Geographical Olympiad – "beloved child" of the Polish Geographical Society

członkami PTG. Największe zasługi na tym polu ma koło w Goleszowie oraz koło w Rybniku. Ich atrakcyjność polega nie tylko na wyborze miejsca kolejnych wypraw, ale przede wszystkim na zapewnieniu uczestnikom merytorycznej geograficznej wiedzy o poznawanych miejscach.

Zarząd Oddziału Katowickiego PTG wspierał również imprezy popularyzujące wiedzę geograficzną oraz wyprawy poznawcze, organizowane przez członków Oddziału, np. patronuje wyprawom do Azji Południowo-Wschodniej oraz *Peneplena Travel Festival* czyli *Chorzowskiemu Tygodniowi Podróżniczemu*, organizowanym przez Koło Geografów Peneplena w Akademickim Zespole Szkół Ogólnokształcących w Chorzowie, oraz imprezie *Z Jury w góry* – spotkaniom ze znanymi eksploratorami zakątków świata oraz fotografią i filmem górskim, które organizują Towarzystwo Miłośników Ziemi Zawierciańskiej, I LO im. Stefana Żeromskiego oraz Miejski Ośrodek Kultury w Zawierciu.

Wielkim wyzwaniem organizacyjnym dla członków Oddziału był współudział w Konferencji Regionalnej Międzynarodowej Unii Geograficznej, która odbyła się w Krakowie w dniach 15–22 sierpnia 2014 r. Zespół w składzie: dr Andrzej Tyc, dr Marta Chmielewska, dr Jolanta Peł-

ka-Gościński, Kinga Mazurek, Katarzyna Pukowicz, Michał Sobala pod kierunkiem dr hab. Renaty Dulias przygotował i prowadził wycieczkę naukową po Wyżynie Śląskiej.

W latach 2014–2016 Oddział Katowicki był współorganizatorem zagranicznych Warsztatów Geograficznych, zainicjowanych przez Komitet Nauk Geograficznych PAN, a organizowanych przez prof. Macieja Dłużewskiego z Uniwersytetu Warszawskiego. Odbyły się następujące wyprawy poznawcze: na Wyspy Jońskie (2014), na Maderę (2015), do Chin (2015), na Wyspy Kanaryjskie (2016) i do Afryki Południowej (2016). Uczestnicząca w warsztatach grupa pasjonatów geografii (w tym kilkunastu członków Oddziału Katowickiego) miała okazję prowadzenia badań naukowych oraz realizowania pasji poznawczej.

W długiej historii Oddziału Katowickiego zaangażowanie jego członków zostało zauważone i nagrodzone najwyższymi odznaczeniami PTG. Godność Członka Honorowego PTG w 2009 roku otrzymał prof. Andrzej T. Jankowski – wybitna postać Oddziału Katowickiego, długoletni członek zarządu Oddziału oraz Zarządu Głównego PTG, a w latach 2002–2006 przewodniczący PTG (rys. 10).

prof. zw. dr hab. Andrzej T. Jankowski
(1938-2014)

Profesor wśród uczestników konferencji limnologicznej 15-17.09.2004 r.

Publikacje jubileuszowe dedykowane Profesorowi z okazji 65. i 70. urodzin

Rys. 10. Prof. zw. dr hab. Andrzej T. Jankowski. Jako jedyny członek Oddziału Katowickiego został uhonorowany najwyższą godnością – Członka Honorowego Polskiego Towarzystwa Geograficznego

Рис. 10. Д-р проф. Анджей Т. Янковский – единственный член Катовицкого отделения, удостоен высшей чести – Почетного члена Польского географического общества

Fig. 10. Prof. dr Andrzej T. Jankowski. As the only member of the Katowice Branch, he was honored with the highest honor – Honorary Member of the Polish Geographical Society

Medale PTG otrzymało 8 osób (Józef Szaflarski, Jan Trembaczowski, Andrzej T. Jankowski, Maria Z. Pulinowa, Bernard Jokiel, Tadeusz Szczypek, Jacek Jania i Tadeusz Niedźwiedź). Liczna grupa członków Oddziału – 98 osób – otrzymała Złotą Odznakę PTG. Natomiast pamiątkowe Medale 100-lecia PTG przyznano następującym osobom: Krystyna Dwucet, Adam Hibszer, Jacek Jania, Elżbieta Markowiak, Urszula Myga-Piątek, Jerzy Runge i Andrzej Soczówka.

Podsumowanie

W okresie 90 lat istnienia, Oddział Katowicki Polskiego Towarzystwa Geograficznego cechował się wszechstronną, wielokierunkową działalnością oraz różnymi formami zaangażowania jego członków. Skład osobowy Oddziału reprezentują zarówno pracownicy naukowcy Wydziału Nauk o Ziemi UŚ w Sosnowcu, gdzie Oddział ma obecnie swoją siedzibę, nauczyciele pracujący w szkołach na różnych poziomach edukacji i nauczyciele – emeryci, oraz sympatycy – osoby niebędące geografami, głównie nauczyciele przyrody. Do pozytywnych aspektów obecnej działalności Oddziału należy zaliczyć: otwartość na podejmowanie różnych wyzwań (współorganizacja konferencji naukowych, *Dnia Geografa*, *Dni Ziemi w Sosnowcu*, *Wieczoru z geografiami przed maturą* dla maturzystów), dużą częstotliwość spotkań, ich ciekawą i różnorodną tematykę oraz „wyspecjalizowanie się” w różnych formach działalności poszczególnych kół terenowych. Znaczna część spotkań oddziałowych odbywa się bowiem w pięciu kołach terenowych. Działalność części z nich ukierunkowana jest głównie na popularyzację wiedzy geograficznej wśród młodzieży szkolnej, na organizowanie szkoleń i warsztatów terenowych dla nauczycieli, oraz prowadzenie wycieczek, w których uczestniczą nie tylko członkowie PTG. Regularne odczyty – prelekcje organizowane w siedzibie Oddziału – na WNoZ UŚ w Sosnowcu oparte są na doświadczeniach i materiałach zebranych przez prelegentów podczas ich wyjazdów zagranicznych lub krajowych.

Literatura

- Absalon D., Hibszer A. (red.), 2008: Geograficzne aspekty antropopresji. Polskie Towarzystwo Geograficzne Oddział Katowicki, Sosnowiec: 128 s.
- Berezowski S., 1937: Turystyczno-krajoznawczy przewodnik po Województwie Śląskim. Wyd. Instytutu Śląskiego, Katowice: 447 s.
- Dobosik B., Hibszer A., Partyka J. (red.), 2004: W krainie białych skał. Zadania dydaktyczne i scenariusze zajęć terenowych dla nauczycieli prowadzących edukację przyrodniczą w Złotym Potoku i Ojcowie. Komisja Edukacji Geograficznej PTG, Ojcowski Park Narodowy, Ojców: 148 s.
- Dulias R., Hibszer A. (red.), 2008: Górnśląski Związek Metropolitalny. Zarys geograficzny. Oddział Katowicki PTG, Sosnowiec: 304 s.
- Dwucet K., Szczypek T. (red.), 1995: Wybrane zagadnienia geograficzne. Pamięci geografów Uniwersytetu Śląskiego: Józefa Szaflarskiego i Piotra Modrzejewskiego. WNoZ UŚ, Oddział Katowicki PTG, Sosnowiec: 126 s.
- Hibszer A. (red.), 2003: Nauczanie geografii w szkole ponadgimnazjalnej. Oddział Katowicki PTG, Sosnowiec: 48 s.
- Hibszer A., 2008: Oddział Katowicki Polskiego Towarzystwa Geograficznego. *Czasopismo Geograficzne*, 79, 1–2: 77–83.
- Hibszer A., 2010: Katowicki Oddział Polskiego Towarzystwa Geograficznego na Wydziale Nauk o Ziemi w Sosnowcu. W: 35 lat nauk o Ziemi w Uniwersytecie Śląskim. Wyd. Nauk o Ziemi UŚ, Sosnowiec: 93–95.
- Hibszer A., 2018: Oddział Katowicki Polskiego Towarzystwa Geograficznego. W: Sobczyński M. (red.): *Polskie Towarzystwo Geograficzne w setną rocznicę działalności*, t. 2. Historia oddziałów terenowych i tematycznych PTG. Polskie Towarzystwo Geograficzne, Wydział Nauk Geograficznych UŁ, Łódź: 103–128.
- Hibszer A., Partyka J. (red.), 2005a: Konflikty człowiek – przyroda na obszarach prawnie chronionych w Polsce. Materiały konferencji naukowej, Sosnowiec-Ojców 16–17 czerwca 2005. Oddział Katowicki PTG, Ojcowski Park Narodowy, Sosnowiec-Ojców: 72 s.
- Hibszer A., Partyka J. (red.), 2005b: Między ochroną przyrody a gospodarką – bliżej ochrony. Konflikty człowiek – przyroda na obszarach prawnie chronionych w Polsce. Oddział Katowicki PTG, Ojcowski Park Narodowy, Sosnowiec-Ojców: 224 s.
- Hibszer A., Szkułat E. (red.), 2018: Nauczyciel geografii wobec wyzwań reformowanej szkoły. Pra-

- ce Komisji Edukacji Geograficznej PTG, t. 8. KEG PTG, Oddział Katowicki PTG, UŚ w Katowicach, WNoZ UŚ, Sosnowiec: 251 s.
- Hornig A., 1953: Sprawozdanie z działalności oddziału Polskiego Towarzystwa Geograficznego w Stalinogrodzie za okres od 1947 do 31.12.53, *Przegląd Geograficzny*, 25, 3. PWN Warszawa: 164–169.
- Jackowski A., Soljan I., 2018: Polskie Towarzystwo Geograficzne. Zarys dziejów. W: Sobczyński M. (red.): *Polskie Towarzystwo Geograficzne w setną rocznicę działalności*, t. 1. Historia Polskiego Towarzystwa Geograficznego. Polskie Towarzystwo Geograficzne, Wydział Nauk Geograficznych UŁ, Łódź: 25–61.
- Jankowski A. T., 1999: 25 lat działalności geograficznego ośrodka uniwersyteckiego w Sosnowcu. W: Jankowski A. T., Szczypek T. (red.): 25 lat ośrodka geograficznego w Uniwersytecie Śląskim. Pamięci Profesora Jana Trembaczewskiego. WNoZ UŚ, Sosnowiec: 7–10.
- Jankowski A. T., Absalon D., Machowski R., Ruman M. (red.), 2009: *Przeobrażenia stosunków wodnych w warunkach zmieniającego się środowiska*. Wydział Nauk o Ziemi UŚ, Oddział Katowicki PTG, Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Gliwicach, Sosnowiec: 318 s.
- Jankowski A. T., Myga-Piątek U., Ostaficzuk S. (red.), 2000: Środowisko przyrodnicze regionu górnośląskiego – stan poznania, zagrożenia i ochrona. Wydział Nauk o Ziemi UŚ, Oddział Katowicki PTG, Sosnowiec: 166 s.
- Jankowski A. T., Rzętała M. (red.), 2004: Jeziora i sztuczne zbiorniki wodne. Funkcjonowanie, rewitalizacja i ochrona. WNoZ UŚ, Polskie Towarzystwo Limnologiczne, Oddział Katowicki PTG, Sosnowiec: 234 s.
- Jankowski A. T., Rzętała M. (red.), 2005: Jeziora i sztuczne zbiorniki wodne. Procesy przyrodnicze oraz znaczenie społeczno-gospodarcze. WNoZ UŚ, Polskie Towarzystwo Limnologiczne, Oddział Katowicki PTG, Sosnowiec: 284 s.
- Kłys G., 2004: Przyroda podziemi Tarnogórskich, Oddział Katowicki PTG: 109 s.
- Konopacki J., Skrzyńska A., 2008: Zarządzanie krajobrazem kulturowym i kształtowanie społecznych postaw proekologicznych. Streszczenia Konferencji Międzynarodowej. Niepołomice, Polska 8–10 maja 2008. Instytut Architektury Krajobrazu Politechniki Krakowskiej, Komisja Krajobrazu Kulturowego PTG, Oddział Katowicki PTG, Kraków-Sosnowiec-Niepołomice: 194 s.
- Leszczycki S., 1937: Znaczenie gospodarcze ruchu uzdrowiskowo-turystycznego na Śląsku. *Zagadnienia Gospodarcze Śląska*, 10. Wyd. Instytutu Śląskiego, Katowice: 81 s.
- Maleta E., 2003: *Geografia ziemi gliwickiej*. Oddział Katowicki PTG, Gliwice: 88 s.
- Marchacz Wł., 1936a: *Krajobraz Śląska Polskiego (Z uwzględnieniem przyległych krain)*. Wyd. Instytutu Śląskiego, ser. Śląsk, Ziemia i Ludzie, z. 2, Cieszyn-Katowice: 111 s.
- Marchacz Wł., 1936b: *Śląski krajobraz przemysłowy*. *Czasopismo Geograficzne*, 14, 4: 331–349.
- Myga-Piątek U. (red.), 2001: *Krajobraz kulturowy. Idee, problemy, wyzwania*. *Prace Wydziału Nauk o Ziemi UŚ*, 12. WNoZ UŚ, Oddział Katowicki PTG, Sosnowiec: 170 s.
- Myga-Piątek U. (red.), 2003: *Woda w przestrzeni przyrodniczej i kulturowej*. *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego PTG*, 2, Oddział Katowicki PTG, Sosnowiec, 320 s.
- Myga-Piątek U. (red.), 2004: *Przemiany krajobrazu kulturowego Karpat – wybrane aspekty*. *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego PTG*, 3, Komisja Krajobrazu Kulturowego PTG, Oddział Katowicki PTG, Sosnowiec: 240 s.
- Myga-Piątek U., Caputa Z. (red.), 2004: *Krajobrazy Karpat*. *Materiały VI Seminarium Krajobrazowego 7–9 października 2004 r. Cieszyn – Beskid Śląski i Żywiecki*, Komisja Krajobrazu Kulturowego PTG, Oddział Katowicki PTG, Sosnowiec: 66 s.
- Nechay W., 1935: *Śląsk jako region geograficzny*. Wyd. Instytutu Śląskiego, Katowice: 51 s.
- Olszewicz B., 1936: *Stan i potrzeby nauki polskiej o Śląsku w zakresie kartografii*. W: *Stan i potrzeby nauki polskiej o Śląsku*. Katowice: 91–114.
- Passendorfer E., 1936: *Jak uczymy na Śląsku o Śląsku?* *Czasopismo Geograficzne*, 14, 4: 361–362.
- Rapley T., 2013: *Analiza konwersacji, dyskursu i dokumentów (przekład A. Gąsior-Niemiec)*. WN PWN, Warszawa, Poland: 37–194.
- Rzętała M., Szczypek T. (red.), 1998: 47 Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego w Sosnowcu 23–26 września 1998 r. *Geografia w kształtowaniu i ochronie środowiska oraz transformacji gospodarczej regionu górnośląskiego*. Cz. I–IV. Oddział Katowicki PTG, Wydział Nauk o Ziemi UŚ, Sosnowiec.
- Sitek S. (red.), 2010–2018: „Stare i nowe” problemy badawcze w geografii społeczno-ekonomicznej, z. 1–8. Oddział Katowicki PTG, WNoZ UŚ, Sosnowiec.
- Sprawozdanie Dyrekcji Instytutu Śląskiego za r. 1938/39. Instytut Śląski, Seria 3, Komunikat 50, Śląska Biblioteka Cyfrowa <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/168420/edition/158366/content?ref=desc> (data pobrania 15.03.2019)

- Sprawozdanie z działalności Polskiego Towarzystwa Geograficznego za rok 1952. Przegląd Geograficzny 1953, 25, 3, PWN Warszawa: 144–163.
- Suboczowa M., 1968: Oddział Katowicki. W: Biesiada R. (red.): Polskie Towarzystwo Geograficzne w pięćdziesiątą rocznicę działalności. PWN, PTG, Warszawa: 125–132.
- Suboczowa M., Wrzosek A., 1948: Śląsk. Obraz geograficzno-gospodarczy. Wyd. Instytutu Śląskiego, Katowice-Wrocław: 70 s.
- Szczypek T., Rzętała M. (red.), 2003: Człowiek i woda, Polskie Towarzystwo Geograficzne Oddział Katowicki, Sosnowiec: 139 s.
- Trembacowski J. (red.), 1987: Materiały 36 Ogólnopolskiego Zjazdu PTG, Cz. I i II. Oddział Katowicki PTG, Wydział Nauk o Ziemi UŚ, Sosnowiec.
- Świderek K., 2013: Źródła danych zastanych. W: Makowska M. (red.): Analiza danych zastanych, Wyd. Naukowe SCHOLAR, Warszawa, Poland: 1–33.
- Wrzosek A., 1936: Stan i potrzeby nauki polskiej o Śląsku w zakresie geografii. W: Stan i potrzeby nauki polskiej o Śląsku, Katowice: 67–85.
- Wrzosek A. (red.), 1955: Górny Śląsk. Prace i Materiały Geograficzne. Oddział PTG w Stalinogrodzie, Wydawnictwo Literackie, Kraków: 673 s.
- Zamięcki J., 1936: Śląsk ze strony nieznannej. Czasopismo Geograficzne, 14, 4: 349–360.
- Ponadto wykorzystano:
Prof. zw dr hab. Józef Szaflarski <https://www.ue.katowice.pl/uczelnia/o-uczelni/poczet-rektorow/jozef-szaflarski.html> (data pobrania 13.03.2019)
- Roczne sprawozdania z działalności Oddziału oraz Księgi protokołów Oddziału Katowickiego PTG z lat 1948–2019
- Strona internetowa Oddziału Katowickiego PTG: <http://ptg.wnoz.us.edu.pl>

Wpłynął do redakcji: 17 marca 2019

Поступила в редакцию: 17 марта 2019

Received: 17 March 2019